

of national and regional importance (provision of forced migrants and persons whose housing was destroyed or significantly damaged with temporary housing; restoration of critical infrastructure damaged by enemy shelling, which provides residents of buildings with appropriate resources – electricity, water, gas; the safety of residents of multi-apartment buildings, given the lack of bomb shelters in most of them and the disregard during their construction risks associated with war and natural disaster), as well as everyday problems (regarding individual safety residents of buildings in which individual apartments are rented out or used as hostels without notifying neighbors about the persons using such housing; regarding the autonomy of apartments in terms of their provision of electricity, water, etc. in the event of their centralized disconnection due to damage to the relevant infrastructure). Despite the adoption of a number of acts aimed at solving these problems, most of them require appropriate legal support, including: requirements for the safety and energy efficiency of housing; living conditions in multi-apartment buildings from the point of view of openness of information about residents, including temporary residents; stimulating the introduction of the latest technologies to ensure energy efficiency and home autonomy. It emphasizes the complex nature of solving housing problems, which should include economic (regarding financing), innovation (introduction of the latest technologies), construction and operation (regarding compliance with relevant requirements), environmental (regarding environmental safety of construction technologies) and legal (consolidation of appropriate measures on levels of legislative acts) components. A special role will be played by innovative technologies aimed at solving the problems of safety and energy autonomy of housing, measures to stimulate the development and introduction of which need to be established at the level of law.

Keywords: housing; war; security; energy autonomy of housing; innovative technologies; legal policy.

УДК 346.91

DOI 10.31558/2786-5835.2023.1.2.13

Павлюченко Юлія Миколаївна,

доктор юрид. наук, доцент,

завідувач кафедри господарського та адміністративного права
Донецького національного університету імені Василя Стуса

ПРАВО НА СУДОВИЙ ЗАХИСТ У ГОСПОДАРЬКОМУ СУДОЧИНСТВІ

У сфері господарювання судовий захист розглядається як найбільш ефективна форма захисту прав та законних інтересів учасників господарських відносин, оскільки дає можливість застосувати максимально широке коло способів захисту, а виконання судових рішень забезпечується державним примусом. Оскільки чинне законодавство не містить визначення поняття «право на судовий захист», то в юридичній науці розгорнуто дискусію щодо визначення та природи цього поняття, співвідношення з іншими правами тощо. Метою дослідження є розкриття поняття та особливостей права на судовий захист у господарсько-процесуальному вимірі. Для досягнення мети поставлено завдання дослідити поняття права на судовий захист, умови та механізм реалізації цього права у господарському судочинстві, охарактеризувати деякі з елементів змісту права на судовий захист. Під час дослідження проаналізовано визначення поняття «право на судовий захист», приділено увагу дискусії щодо належності цього права до конституційного або суб'єктивного, наявності матеріального та процесуального складника. Також досліджено питання змісту цього права, на основі чого зроблено висновок, що елементи змісту цього права реалізовані у ГПК України. Окрему

увагу приділено елементам права на судовий захист у господарському судочинстві, як-от доступ до суду, розумність строку розгляду справи, право на апеляційне та касаційне оскарження, виконання судового рішення.

На підставі проведеного дослідження запропоновано право на судовий захист визначити як право учасника господарських відносин звернутися до господарського суду за захистом своїх порушених, невизнаних або оспорюваних прав та законних інтересів. Передумовою реалізації цього права виступає наявність господарського спору, тобто спору про право, який виникає з господарських відносин між учасниками цих відносин. З'ясовано, що у господарському судочинстві елементи змісту права на судовий захист, як-от доступ до суду, розумний строк розгляду справи, касаційний перегляд судових рішень та виконання судових рішень ускладнюють реалізацію цього права, та відповідно знижують його соціальну цінність, а тому їх законодавча регламентація потребує удосконалення.

Ключові слова: *господарське судочинство, право на судовий захист, реалізація права на судовий захист, зміст права на судовий захист, доступ до суду, розумність строків розгляду справи судом, касаційний перегляд, виконання судових рішень.*

Постановка проблеми. Судовий захист розглядається як найбільш ефективна форма захисту прав та законних інтересів, що обумовлено можливістю застосування значного арсеналу способів захисту, наявністю державного примусу під час виконання судових рішень, неможливістю або неефективністю застосування інших форм захисту у певних випадках. Якщо у загальному вимірі функціонування дієвої судової системи є однією з ознак правової держави, то для сфери господарювання – це також забезпечення діяльності суб'єктів господарювання та підтримання правового господарського порядку. Звернення до судової форми захисту тісно пов'язане з правом на судовий захист, реалізація якого в межах господарського судочинства набуває певних особливостей. Для сфери господарювання розуміння права на судовий захист тісно пов'язане з очікуваннями учасників господарських відносин від реалізації цього права. Актуалізація питання права на судовий захист відбулася завдяки істотному оновленню господарського процесуального законодавства, а також введенню воєнного стану 24 лютого 2022 року, що безпосередньо відобразилося на реалізації цього права.

Законодавчу основу права на судовий захист складають положення Конституції України, Господарського процесуального кодексу України (далі – ГПК України), законів України «Про судоустрій і статус суддів», «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» та інших. Проте слід констатувати, що чинне законодавство не використовує термінологічну конструкцію «право на судовий захист».

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Наукове осмислення права на судовий захист здійснювалося багатьма дослідниками. Розкриттю цього поняття різною мірою присвятили свої дослідження вчені І. О. Бакірова, А. А. Бутирський, О. В. Гаран, С. О. Короед, О. В. Лемак, Л. М. Ніколенко, І. Г. Побірченко, О. П. Подцерковний, Д. М. Притика, В. В. Резнікова та інші. Основна дискусія

розгортається щодо визначення та природи цього поняття, співвідношення з іншими правами тощо, в яких дослідники не мають єдності поглядів, тому для практичної сфери господарювання та розвитку господарсько-правової науки доцільно продовжити дослідження цієї теми.

Постановка завдання. Метою дослідження є розкриття поняття та особливостей права на судовий захист у господарсько-процесуальному вимірі. Для досягнення мети поставлено завдання дослідити поняття права на судовий захист, умови та механізм реалізації цього права у господарському судочинстві, охарактеризувати деякі з елементів змісту права на судовий захист.

Виклад основного матеріалу. За відсутності законодавчого визначення поняття права на судовий захист у вітчизняній юридичній науці запропоновано низку визначень цього поняття. Наприклад, О. В. Гаран пропонує визначати право на судовий захист як «сукупність правових можливостей кожної особи щодо ефективного відновлення в правах, у межах і способі передбачений законодавством та забезпечених незалежним і безстороннім судом, шляхом справедливого й публічного розгляду ним справи упродовж розумного строку та забезпечення права на виконання судового рішення та гарантії на реалізацію права на судовий захист» [1, с. 12]. О. В. Лемак у дисертаційному дослідженні визначає це право як «суб'єктивне публічне право особи на доступ до незалежного і безстороннього вирішення спорів за встановленою правовою процедурою на засадах верховенства права і справедливості» [2, с. 4]. За ще одним визначенням, – це право, яким кожному гарантується захист його прав, свобод та законних інтересів незалежним і безстороннім судом, утвореним відповідно до закону [3, с. 7].

Узагальнюючи фахові погляди на поняття права на судовий захист, варто відмітити важливі тези для його розуміння: належність до основоположної конституційної гарантії, складна структура цього поняття, універсальний характер та неможливість обмеження цього права, наявність певних усталених елементів, через які розкривається суб'єктивне право на судовий захист, вплив на визначення цього поняття процесу гармонізації національної системи правосуддя з міжнародними стандартами та пріоритет практики Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ) та деякі інші.

Багатогранність та складна структура поняття права на судовий захист пов'язана з тим, що у науці точиться спір щодо належності цього права до конституційних або суб'єктивних прав особи, до матеріальних чи процесуальних прав. Не заглиблюючись у дискусію з цих питань, варто підтримати позицію, за якою право на судовий захист правильно розглядати і як конституційне, і як суб'єктивне, яке містить у собі матеріальні та процесуальні складники. Саме такий підхід аргументовано доводиться у науковій літературі, на сучасному етапі

він підтверджується положеннями чинного законодавства та позицією Конституційного Суду України (далі – КСУ). Так, положення ст. 55 Конституції України КСУ узагальнено називає правом на судовий захист [4, с. 24]. Одночасно це право належить до суб'єктивних прав, оскільки відповідно до ст. 55 Основного закону у кожного є право захищати свої права і свободи від порушень і протиправних посягань будь-якими не забороненими законом засобами. І. О. Бакірова зазначає, що у ст. 55 Конституції України закріплено фундаментальний принцип судового захисту порушених прав, при тому, що кожна особа, яка вважає, що її право порушено, наділена правом звернутися за судовим захистом та доводити свою правоту [5].

Безумовно, згадані положення Конституції України поширюються і на суб'єктів господарювання. Так, в одному з рішень Касаційний господарський суд вказав: конституційне право на судовий захист передбачає, що невід'ємною частиною такого захисту є можливість поновлення порушених прав і свобод громадян, правомірність вимог яких встановлена в належній судовій процедурі і формалізована в судовому рішенні, і конкретні гарантії, які дозволяли б реалізувати його в повному обсязі і забезпечувати ефективно поновлення в правах за допомогою правосуддя, яке відповідає вимогам справедливості, що узгоджується також зі статтями 6, 13 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, Першого протоколу та протоколів № 2, 4, 7 та 11 до Конвенції, яку Україна ратифікувала у 1997 році [6].

Підтримання позиції щодо поєднання у праві на судовий захист матеріальних і процесуальних складників ґрунтується на тому, що суб'єкт, вдаючись до реалізації права на судовий захист, очікує отримати певний позитивний результат, виконуючи вимоги процесуального законодавства, зокрема ГПК України, в якому закріплено механізм реалізації права на судовий захист. Наявність певного матеріального складника у праві на судовий захист аргументується тим, що основою звернення до суду за захистом виступає наявність певного спору саме у матеріальних правовідносинах, який, на думку суб'єкта, не може бути вирішений інакше, як шляхом звернення до суду. Водночас очікування певного позитивного результату безпосередньо пов'язано із змістом позовних вимог, тобто способом (способами) захисту прав та інтересів, передбачених законом чи договором, який позивач просить суд визначити у рішенні (ст. 162 ГПК України).

Отже, можна стверджувати, що матеріальний зміст права на судовий захист визначається ст. 55 Конституції України та знаходить розвиток в інших законах матеріального права. Так, у ст. 16 Цивільного кодексу України закріплено, що кожна особа має право звернутися до суду за захистом свого особистого немайнового або майнового права та інтересу. Господарський кодекс України також містить низку положень щодо конкретних випадків звернення до суду за захистом прав чи законних інтересів (статті 40; 73-1; 78; 98; 122 та ін.).

Процесуальний складник права на судовий захист може бути окреслений як умови і механізм реалізації цього права, встановлені процесуальним законодавством. Слушною є думка І. В. Атаманчук, яка полягає у тому, що із загально-теоретичного погляду, право на судовий захист є юридичною можливістю, яка належить до елементів суб'єктивного права особи, а у процесуальному розумінні – являє собою певну передбачену законом процедуру звернення до суду [7, с. 77]. Водночас положення ст. 55 Конституції України обумовлює необхідність формування процесуального підґрунтя для реалізації цього права та наділення суб'єкта певними процесуальними правами та обов'язками для здійснення низки юридично значимих дій, спрямованих на реалізацію права на судовий захист. Фахівці, наприклад, перераховують права суб'єкта права на судовий захист: право на позов, на відмову від позову, на забезпечення позову, на оскарження судового рішення, вимагати певної поведінки від учасників судового процесу та суду, на отримання обґрунтованого судового рішення, на виконання судового рішення та інші [1, 11]. Цими правами відповідно до ГПК України наділені учасники справи у господарському процесі.

Для розкриття процесуальних особливостей права на судовий захист варто навести позицію І. О. Бакірової щодо наявності як певної змістовної тотожності й сутності й значення права на судовий захист для процесуальних галузей права, так і певної специфіки реалізації цього права у відповідній юрисдикції [5]. Думку, що сутність правової природи названого права залежить від виду судочинства (господарського, цивільного, адміністративного та ін.) висловлювали й інші науковці [1, с. 9]. Отже, господарсько-процесуальний вимір права на судовий захист має певні особливості, які зумовлені не лише положеннями господарського процесуального законодавства, але й сферою господарювання, видами і статусом учасників господарських відносин, особливостями господарської діяльності.

У дослідженні права на судовий захист важливим є питання змістовного наповнення цього права. Наприклад, у дисертаційній роботі О. В. Лемак виділила такі елементи цього права: доступ до правосуддя; право на законний і належний суд; незалежний і безсторонній суд; розумність строків провадження у суді; виконання судових рішень і єдності судової практики [2, с. 5].

З метою встановлення змісту права на судовий захист дослідники звертаються до аналізу міжнародних документів, зокрема до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, згідно зі ст. 6 якої право на судовий захист виступає процесуальною гарантією, та до практики ЄСПЛ, в якій усталеним поняттям є «право на справедливий суд». Певною мірою зазначене поняття можна розглядати спорідненим праву на судовий захист.

Аналізуючи практику ЄСПЛ, дослідники вказують, що як фундаментальна цінність, право на справедливий суд доволі розлого та змістовно розтлумачено

у практиці цього суду. Зокрема, дослідники вказують, що складниками права на справедливий суд є право доступу до суду, в розумінні, що особі має бути забезпечена можливість звернутись до суду для вирішення певного питання, тобто ініціювати судовий розгляд, та що з боку держави не повинні чинитись ніякі перешкоди для його здійснення [7, с. 77], а також такі права: на справедливість судового розгляду; на публічність розгляду справи та проголошення рішення; на розумний строк розгляду справи; на розгляд справи судом, встановленим законом; на незалежність і безсторонність суду, називаючи їх елементами права на судовий захист [8, с. 15].

На національному рівні формуванню цілісного уявлення про зміст права на судовий захист саме з процесуального погляду сприяють положення ст. 7 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», у якій закріплені гарантії кожної особи щодо захисту прав, свобод та інтересів у розумні строки незалежним, безстороннім і справедливим судом, утвореним законом, а також гарантія доступності правосуддя. З вищевикладеного можна побачити схожість національного та європейського підходів до змістовного наповнення цих понять.

Для дослідження питання змісту права на судовий захист заслуговує на увагу й практика КСУ, аналізуючи яку з питання права на судовий захист, можна узагальнити, що це право складається з таких елементів: доступ до суду; право бути заслуханим; право на доступ до інформації; право на доступ до інформації щодо рішення; рівність сторін; використання мов; право на достатній час і здатність до підготовки справи; право на обґрунтоване судове рішення; незалежність; неупередженість та інші [9]. Перераховані елементи реалізовані у ГПК України у вигляді завдань та основних засад (принципів) господарського судочинства (глава 1 ГПК України).

Господарсько-процесуальний вимір права на судовий захист передбачає, що для реалізації цього права має бути виконано декілька умов, які впливають з положень ГПК України. Першою умовою є наявність спору про право. Ця умова є загальновизнаною для реалізації права на судовий захист. Аналізуючи правові позиції Верховного Суду, потрібно зазначити, що спір про право визначається формально визнаною суперечністю між суб'єктами цивільного права, що виникла за фактом порушення або оспорювання суб'єктивних прав однією стороною цивільних правовідносин іншою і потребує врегулювання самими сторонами або вирішення судом. Також Суд наголосив на тому, що такий спір виникає з матеріальних правовідносин, а його основною характеристикою є наявність розбіжностей (суперечностей) між суб'єктами правовідносин з приводу їх прав та обов'язків і неможливістю їх здійснення без усунення перешкод у судовому порядку. Також спір про право може відбуватися у випадку, якщо на шляху здійснення особою права виникають перешкоди, які можуть бути усунуті за

допомогою суду [10]. Сфера господарювання породжує видову категорію спору про право, а саме господарський спір, під яким розуміють суперечність між твердженнями двох сторін, що спорять, щодо прав та обов'язків в матеріальних правовідносинах [11, с. 8].

З вищенаведеною умовою пов'язана ще одна умова реалізації права на судовий захист у господарському процесі, а саме те, що характер спірних правовідносин має відповідати положенням ГПК України щодо предметної юрисдикції господарських судів, визначеної ст. 20 ГПК України. І ще однією умовою виступає суб'єктний склад сторін спору, що також пов'язано із вимогами щодо суб'єктної юрисдикції господарських спорів (ст. 20 ГПК України).

Продовжуючи питання суб'єктів права на судовий захист, потрібно зазначити, що носієм названого права насамперед розглядається суб'єкт, права або законні інтереси якого порушено, оспоруються чи не визнаються (позивач). Однак деякі фахівці-практики пропонують розширити коло цих суб'єктів, включивши до нього всіх заінтересованих осіб у результатах вирішення справи, тобто не тільки позивача, але й відповідача і в окремих випадках – третіх осіб, що заявляють самостійні вимоги на предмет спору [12, с. 601]. У господарсько-процесуальному вимірі наведена позиція заслуговує підтримки, оскільки підкреслює, що під час розгляду спорів, які випливають із господарських відносин, право на судовий захист реалізує як позивач, так і відповідач й інші учасники справи. Водночас слушним також є уточнення, що право на судовий захист вказаних осіб має відмінності у часі виникнення у шляхах його реалізації, зокрема для позивача – це подання позовної заяви з вимогами щодо захисту прав та законних інтересів, а для відповідача – реалізація процесуальних прав для захисту від цих вимог позивача [12, с. 601].

Реалізація права на судовий захист, як і будь-якого права, передбачає наявність певного механізму, закріпленого у процесуальному законодавстві. Деякі дослідники виділяють такі етапи цього механізму: 1) звернення суб'єкта до суду з позовною заявою з вимогою про захист прав і законних інтересів відповідно до вимог процесуального законодавства; 2) здійснення судової діяльності щодо розгляду справи; 3) прийняття судового рішення; 4) виконання у разі необхідності дій щодо виконання судового рішення [12, с. 599]. У широкому розумінні, етапи цього механізму віддзеркалюють господарське судочинство у першій інстанції. Відповідно, механізм реалізації права на судовий захист у господарському судочинстві можна визначати як низку послідовних, визначених ГПК України дій, які здійснюються учасниками справи і судом на різних стадіях господарського процесу. Варто уточнити, що механізм реалізації права на судовий захист не буде запущеним допоки суб'єкт не звернеться до господарського суду за захистом прав та законних інтересів (тобто з позовною заявою, заявою про вида-

чу судового наказу тощо). Наприклад, під час подання позовної заяви і за відсутності підстав для відмови у відкритті провадження (ст. 175 ГПК України) починається проходження відповідних стадій господарського процесу, який завершується ухваленням рішення суду. Водночас у загальному вимірі механізм реалізації права на судовий захист може виступати мірилом ефективності господарського процесуального законодавства.

Окремо варто зупинитися на таких елементах права на судовий захист, які, маючи загальну процесуальну природу, наділені певними особливостями у господарському процесі. Насамперед ідеться про доступ до суду, який в умовах воєнного стану, активних бойових дій, тимчасової окупації території значно ускладнився. У перехідних положеннях ГПК України містяться норми, спрямовані на подолання проблеми доступу до суду, у разі, якщо суд знаходиться на тимчасово окупованій території. Також 03 березня 2022 року було прийнято Закон України «Про внесення змін до Закону України “Про судоустрій і статус суддів”», а за день до цього Рада суддів України прийняла рекомендації щодо роботи судів в умовах воєнного стану. Однак дотепер залишаються проблемними питання відновлення провадження у незакінченій справі, якщо матеріали втрачено через пошкодження (руйнування) будівель суду, продовження процесуальних строків під час воєнного стану, розширення способів комунікації між судом і учасниками процесу, зокрема для повідомлення про зміну територіальної підсудності та багато інших, які потребують законодавчого врегулювання шляхом внесення змін у ГПК України.

Також заслуговує на увагу елемент, як-от розумність строку розгляду справи, що є принципом господарського судочинства (ст. 2 ГПК України) та розкривається у положеннях ст. 114 ГПК України. Науковці наголошують на важливості строків у господарському судочинстві, оскільки вони виконують низку функцій, включно з дисциплінуючою та функцією сприяння сторонам у здійсненні господарсько-процесуальних прав і обов'язків та суду – у належній організації провадження у справі. Якщо господарське судочинство має істотний вплив на сферу господарювання, то розумні строки сприяють тому, щоб такий вплив був позитивним [13, с. 66– 68]. Усталеним є підхід, що для кожної процесуальної дії встановлюються свої процесуальні дії, однак кожна стадія господарського процесу обмежена певними строками, дотримання яких є практичним втіленням принципу розумності строку розгляду справи. Водночас фахівці визначають певні проблеми закріплення процесуальних строків у ГПК України та пропонують шляхи їх вирішення [14], що позитивно відобразиться на стані правозастосовної практики.

Ще одним елементом, який має певні особливості у господарському процесі, виступає право на апеляційне та касаційне оскарження. Практика КСУ

розвивається так, що, з одного боку, підтверджує, що забезпечення перевірки судових рішень в апеляційному та касаційному порядках є конституційними гарантіями права на судовий захист, а з іншого, підтверджує, що допускається можливість обмеження права на апеляційне та касаційне оскарження рішення суду (п. 8 ч. 3 ст. 129 Конституції України), однак не може бути свавільним і несправедливим [14, 15]. У господарському судочинстві апеляційному перегляду підлягають рішення суду та ухвали суду першої інстанції окремо від рішення, перелік яких закріплено у ст. 255 ГПК України. Судові рішення, які підлягають касаційному перегляду, наведено у ст. 287 ГПК України, одночасно ч. 3 цієї статті визначено перелік судових рішень, які не підлягають касаційному оскарженню. Деякі науковці негативно ставляться до встановлення вказаних процесуальних фільтрів, оскільки це може істотно обмежити доступ до правосуддя та негативно вплинути на забезпечення єдності судової практики [16, с. 238]. Погоджуючись з такою позицією, з погляду реалізації права на судовий захист потрібно вказати, що ГПК України закріплює підстави, за наявності яких судові рішення, що не підлягають касаційному перегляду у загальному порядку, все ж можуть бути переглянуті в касаційному порядку (ч. 3 ст. 287 ГПК України).

Елементом права на судовий захист справедливо розглядати виконання судового рішення. Підтримуючи тезу, що судова форма захисту є найбільш надійною, демократичною та такою, що забезпечує максимально повне, усебічне й об'єктивне виявлення фактичних обставин, причин виникнення спорів, вчинення правопорушень і з'ясування істини у справах, що знаходяться на розгляді в судах, а суди як окрема гілка влади мають всі необхідні повноваження для реалізації функції захисту прав і законних інтересів [17, с. 190], все ж потрібно відмітити, що для ефективної практичної реалізації права на судовий захист має забезпечуватися найбільш повне виконання судових рішень, зокрема рішень господарських судів. Включення виконання судового рішення як елемента у поняття «право на судовий захист» достатньо переконливо обґрунтовано дослідниками-правниками. Зокрема, висловлюється цілком слушна думка, що судовий захист може бути ефективним у тому випадку, коли реалізуються судові рішення, зокрема й з огляду на те, що з реалізацією судових рішень пов'язується закінчення самого процесу судового захисту [8, с. 16]. Такий же підхід простежується у практиці КСУ, зокрема в одному з рішень КСУ зробив висновок, що виконання судового рішення є невід'ємним складником права на судовий захист і охоплює, зокрема, визначений у законі комплекс дій, спрямованих на захист і поновлення порушених прав, свобод, законних інтересів фізичних та юридичних осіб, суспільства, держави [18]. Водночас у ГПК України містяться норми щодо судового контролю за виконанням судових рішень, який здійснюється за заявою сторони виконавчого провадження (розділ VI ГПК України).

Висновки. У господарському судочинстві право на судовий захист можна визначити як право учасника господарських відносин звернутися до господарського суду за захистом своїх порушених, невизнаних або оспорюваних прав та законних інтересів. Передумовою реалізації права на судовий захист виступає наявність господарського спору, тобто спору про право, який виникає з господарських відносин між учасниками цих відносин. Реалізація права на судовий захист передбачає наявність певного механізму, тобто здійснення учасниками справи і судом на різних стадіях господарського процесу низки послідовних, визначених ГПК України дій.

Зміст права на судовий захист наповнюється елементами, що є тотожними для процесуальних галузей права, проте набувають певних особливостей, обумовлених самою сферою господарювання, видами і статусом учасників господарських відносин тощо й закріплених у ГПК України у вигляді завдань і основних засад господарського судочинства, процесуальних прав і обов'язків, положень щодо наказного та позовного провадження, перегляду судових рішень, виконання судових рішень, здійснення судового контролю за їх виконанням.

Елементи змісту права на судовий захист у господарському судочинстві, як-от доступ до суду, розумний строк розгляду справи, касаційний перегляд судових рішень та виконання судових рішень ускладнюють реалізацію цього права, і відповідно знижують його соціальну цінність, а тому їх законодавча регламентація потребує удосконалення. Пошуки шляхів удосконалення законодавства щодо названих елементів права на судовий захист можуть стати напрямами подальших наукових досліджень у цій сфері.

Список використаних джерел

1. Гаран О. В. Квінтесенція розуміння «Право на судовий захист». *Правова держава*. 2021. № 41. С. 9–15. DOI: 10.18524/2411–2054.2021.41.225570.
2. Лемак О. В. Право на судовий захист: конституційно-правовий аспект: автореф. дис. ... канд. юрид наук: 12.00.02. Харків, 2014. 20 с.
3. Менджул М. В. Судовий захист прав та законних інтересів громадян. Ужгород: Видавництво Олександри Гаркуші, 2013. 212 с.
4. Короєд С. О., Криштоф А. І. Концепція змісту права на судовий захист цивільних прав в Україні: цивільно-правовий та процесуальний аспекти. *Судова апеляція*. 2015. № 4. С. 21–32.
5. Бакірова І. О. Зміст конституційного права людини і громадянина на судовий захист. *Офіційний вебсайт Міністерства юстиції*. URL: https://minjust.gov.ua/m/str_8158
6. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 29 листопада 2022 року у справі № 902/858/15. URL: [https://verdictum.ligazakon.net/document/107746525?q=\(право%20на%20судовий%20захист\)](https://verdictum.ligazakon.net/document/107746525?q=(право%20на%20судовий%20захист))
7. Атаманчук І. В. Право на судовий захист цивільних прав та інтересів у світлі європейських стандартів. *Цивільне право України: нові виклики і перспективи розвитку*: матеріали

- XVIII міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 98-й річниці з дня народж. д-ра юрид. наук, проф., чл.-кор. АН УРСР В. П. Маслова (Харків, 28 лют. 2020 р.). Харків: Право, 2020. С. 75–78.
8. Сердюк В. В. Право на судовий захист у контексті змагальності сторін. *Адвокат*. 2012. № 9. С. 14–18.
  9. Право на судовий захист. *Офіційний вебсайт Конституційного Суду України*. URL: <https://ccu.gov.ua/storinka-knygy/439-pravo-na-sudovyy-zahyst>
  10. Огляд правових позицій Верховного Суду щодо застосування положень Кодексу України з процедур банкрутства від 09 листопада 2022 року. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/VSS00980?an=2>
  11. Побирченко И. Г. Хозяйственные споры и формы их разрешения: автореф. дисс. ... д-ра юрид. наук: спец. 1.2.719. Харьковск. юрид. ин-т. Харьков, 1971. 44 с.
  12. Швець В. О. Реалізація права на судовий захист суб'єктів господарювання від рейдерських нападів. *Актуальні проблеми права: теорія і практика*. 2013. № 27. С. 598–604.
  13. Бутирський А. Окремі аспекти застосування процесуальних строків у господарському судочинстві. *Право України*. 2020. № 7. С. 66–77.
  14. Рішення Конституційного Суду України від 2 листопада 2011 року № 13-рп/2011. *Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v013p710-11#Text>
  15. Рішення Конституційного Суду України від 8 квітня 2015 року № 3-рп/2015. *Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v003p710-15#Text>
  16. Резнікова В., Щербина В. Єдність судової практики в сучасних реаліях: загрози на шляху модернізації механізмів її забезпечення. *Право України*. 2019. № 10. С. 229–249.
  17. Чорна С. Роль судової влади в конституційно-правовому механізмі захисту прав і свобод людини. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 8. С. 186–190. DOI: 10.32849/2663-5313/2020.8.30.
  18. Рішення Конституційного Суду України від 13 грудня 2012 року № 18-рп/2012. *Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v018p710-12#Text>

References

1. Haran, O. V. (2021). Kvintesentsiya rozuminnya «Pravo na sudovyy zakhyst» [The Quintessence of Understanding «The Right to Judicial Protection»]. *Pravova derzhava* [Constitutional State], (41), 9–15 [in Ukrainian].
2. Lemak, O. V. (2014). Pravo na sudovyy zakhyst: konstytutsiyno-pravovyy aspekt [The right to judicial protection: constitutional and legal aspects: Avtoreferat of dissertation for the degree of candidate of juridical sciences, Yaroslav the Wise National Law University] [in Ukrainian].
3. Mendzhul, M. V. (2013). Sudovyy zakhyst prav ta zakonnykh interesiv hromadyan [Judicial protection of the rights and legitimate interests of citizens]. Uzhhorod: Vydavnytstvo Oleksandry Harkushi.
4. Koroied, S., Kryshtof, A. (2015). Kontseptsiya zmistu prava na sudovyy zakhyst tsyvil'nykh prav v Ukrayini: tsyvil'no-pravovyy ta protsesual'nyy aspekty [The concept of content of the right on judicial protection of civil rights: civil and procedural aspects]. *Sudova apelyatsiya* [Judicial appeal], (4), 21–32 [in Ukrainian].
5. Bakirova, I. O. Zmist konstytutsiynoho prava lyudyny i hromadyanyna na sudovyy zakhyst [The content of the constitutional right of a person and a citizen to judicial protection]. *Ofitsiynyy veb sayt Ministerstva yustytisiyi* [Official website of the Ministry of Justice]. URL: https://minjust.gov.ua/m/str_8158

6. Postanova u spravi № 902/858/15 [2022] Verkhovnyy Sud u skladi kolehiyi suddiv Kasatsiy-noho hospodars'koho sudu [Decision in the case No. 902/858/15 [2022] of the Supreme Court. Commercial Cassation Court]. Retrieved from: [https://verdictum.ligazakon.net/document/107746525?q=\(право%20на%20судовий%20захист\).](https://verdictum.ligazakon.net/document/107746525?q=(право%20на%20судовий%20захист).) (2023, March, 20) [in Ukrainian].
7. Atamanchuk, I. V. (2020). Pravo na sudovyy zakhyst tsyvil'nykh prav ta interesiv u svitli yevropeys'kykh standartiv [The right to judicial protection of civil rights and interests in the light of European standards]. *Tsyvil'ne pravo Ukrayiny: novi vyklyky i perspektyvy rozvytku: materialy XVIII mizhnar. nauk.-prakt. konf., prysvyach. 98-y richnytsi z dnya narodzh. d-ra yuryd. nauk. prof., chl.-kor. AN URSSR V. P. Maslova* (Kharkiv, 28 lyut. 2020 r.) [Civil law of Ukraine: new challenges and prospects for development: materials of the 18th international science and practice conf., dedicate. 98th anniversary from the day of birth. doctor of law of Science, Prof., Member-Cor. Academy of Sciences of the Ukrainian SSR V. P. Maslova (Kharkiv, February 28, 2020)]. Kharkiv: Pravo, 75–78 [in Ukrainian].
8. Serdyuk, V. (2012). Pravo na sudovyy zakhyst u konteksti zmahal'nosti storin [The right to judicial protection in the context of the adversariality of parties]. *Advokat* [Lawyer], (9), 14–18 [in Ukrainian].
9. Pravo na sudovyy zakhyst [The right to legal protection]. *Ofitsiynyy veb sayt Konstytutsiy-noho Sudu Ukrayiny* [Official website of the Constitutional Court of Ukraine]. Retrieved from: <https://ccu.gov.ua/storinka-knygy/439-pravo-na-sudovyy-zahyst>. (2023, March, 20), [in Ukrainian].
10. Ohlyad pravovykh pozytsiy Verkhovnoho Sudu shchodo zastosuvannya polozhen' Kodeksu Ukrayiny z protsedur bankrutstva (2022). [Review of legal positions of the Supreme Court regarding the application of the provisions of the Code of Ukraine on bankruptcy procedures]. November, 9. Retrieved from: <https://ips.ligazakon.net/document/VSS00980?an=2> (2023, April, 25) [in Ukrainian].
11. Pobirchenko, I. G. (1971). Khozyaystvennyye spory i formy ikh razresheniya [Economic disputes and forms of their resolution: avtoreferat Doctoral dissertation. Khar'kovsk. yurid. in-t] [in Ukrainian].
12. Shvets, V. A. (2013). Realizatsiya prava na sudovyy zakhyst sub'yektiv hospodaryuvannya vid reyders'kykh napadiv [Realization of the right to judicial protection of economic entities from raider attacks]. *Aktual'ni problemy prava: teoriya i praktyka* [Actual problems of law: theory and practice], (27), 598–604 [in Ukrainian].
13. Butyrskiy, A. (2020). Okremi aspekty zastosuvannya protsesual'nykh strokiv u hospodars'komu sudochynstvi [Certain aspects in applying procedural deadlines in economic court proceedings]. *Pravo Ukrayiny* [Law of Ukraine], (7), 66–77 [in Ukrainian].
14. Rishennya № 13-rp/2011 u spravi № 1-25/2011 [2011] Konstytutsiynyy Sud Ukrayiny [Decision No. 13-rp/2011 in the case № 01/1501-97 [1998] of the Constitutional Court of Ukraine]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v013p710-11#Text> (2023, April, 20) [in Ukrainian].
15. Rishennya № 3-pp/2015 u spravi № 1-6/2015 [2015] Konstytutsiynyy Sud Ukrayiny [Decision No. 3-pp/2015 in the case No. 1-6/2015 [2015] of the Constitutional Court of Ukraine]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v003p710-15#Text> [in Ukrainian] (2023, April, 20).
16. Reznikova, V., Shcherbyna, V. (2019). Unity of Court Practice in Modern Realities: Threats to Modernization of the Mechanisms Ensuring it]. *Pravo Ukrayiny* [Law of Ukraine], (10), 229–249 [in Ukrainian].
17. Chorna, S. (2020). Rol' sudovoyi vlady v konstytutsiyno-pravovomu mekhanizmi zakhystu prav i svobod lyudyny [The role of the judiciary in the constitutionally-legal mechanism of pro-

tection of human rights and freedoms]. *Pidpryemnytstvo, gospodarstvo i pravo* [Entrepreneurship, economy and law], (8), 186–190 [in Ukrainian].

18. Rishennya № 18-пп/2012 u spravi № 1-26/2012 [2012] Konstytutsiynyy Sud Ukrayiny [Decision No. 18-пп/2012 in the case No. 1-26/2012 [2012] of the Constitutional Court of Ukraine]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v018p710-12#Text> [in Ukrainian] (2023, April, 20).

Yulia Pavliuchenko. The right to judicial protection in the commercial judiciary

In the commercial area, judicial protection is considered as the most effective form of protecting the rights and legitimate interests of participants in economic relations, since it allows the widest possible range of protection methods to be applied, and the enforcement of court decisions is ensured by state coercion. Since the current legislation does not contain a definition of the concept of «right to judicial protection», then in legal science there is a discussion on the definition and nature of this concept, correlation with other rights, etc. The purpose of the study is to reveal the concept and features of the right to judicial protection in the economic and procedural dimension. To achieve the goal, the tasks were set to explore the concept of the right to judicial protection, the conditions and mechanism for the implementation of this right in economic legal proceedings, to characterize some elements of the content of the right to judicial protection. In the course of the study, the definition of the concept of «right to judicial protection» was analyzed, attention was paid to the discussion about whether this right belongs to constitutional or subjective law, the presence of a material and procedural component. The issues of the content of this right are also investigated, on the basis of which it is concluded that the content elements are implemented in the Code of Commercial Procedure of Ukraine in the form of tasks and basic principles of economic legal proceedings. Special attention is paid to such elements of the right to judicial protection in economic proceedings as access to court, the reasonableness of the time for consideration of the case, the right to appeal and cassation, the execution of a court decision.

On the basis of the study, it is proposed to determine the right to judicial protection as the right of a participant in economic relations to apply to the economic court for the protection of their violated, unrecognized or disputed rights and legitimate interests. A prerequisite for the implementation of this right is the existence of an economic dispute, that is, a dispute about the right arising from economic relations between the participants in these relations. It has been found out that in economic proceedings such elements of the content of the right to judicial protection as access to court, reasonable time for consideration of the case, cassation review of court decisions and enforcement of court decisions complicate the implementation of this right and, accordingly, reduce its social value, and therefore their legislative regulation needs improvement.

Keywords: *commercial proceedings, the right to judicial protection, the implementation of the right to judicial protection, the content of the right to judicial protection, access to court, the reasonableness of the terms of consideration of the case by the court, cassation review, execution of court decisions.*